

לא תשא

מים ראשונים: זכינו כבר לדון ארבע פעמים בעשרת הדברות בכללותן, בדברינו עשרת הדברות חמש כנגד חמש, בדף עשרת הדברות בסיפור וכן למה לא התחילה התורה בעשרת הדברות. ראה גם דברינו עשרת הדברות בפרשת קדושים. כמו כן זכינו כבר לדון באופן פרטני בדיבר הראשון פתח באנכי, בדיבר השני לא יהיה לך אלהים אחרים, בדיבר השישי לא תרצח, בדיבר השמיני לא תגנוב ובדיבר העשירי לא תחמוד. והפעם נדרוש בדיבר השלישי לא תשא. ובעזרת הנותן ליעף כוח והחונן לאדם דעת, נזכה להשלים עשרת הדברות כולם, אחד לאחד.¹

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא: (שמות כ ז).²

ולאתשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה': (ויקרא פרק יט יב).³

אבן עזרא שמות כ א הפירוש הארוך – מפריד בין דברות ראשונים ואחרונים

יש שאלות קשות בפרשה הזאת ... אמרו רבים, כי השנים הדברים לבדם אמר השם.⁴ ועדותם, שכתוב בדבור ראשון, אנכי ה' אלהיך (שמות כ ב), ובשניה, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא (שמות כ ה). ובשלישי כתוב את השם ה' אלהיך (שמות כ ז), גם את אשר ישא את שמו לשוא (שם), ולא אמר "שמי". וברביעי "כי ששת ימים עשה ה' וגו' על כן ברך ה' " (שמות כ יא), ובחמישי אמר "אשר ה' אלהיך נותן לך" (שמות כ יב) ... והנה אנחנו קראנו זו הפרשה, שהיא פרשת וישמע יתרו, ראשונה, ופרשת ואתחנן שניה. והנה ראינו, כי מתחילת אנכי ועד סוף, את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ ז), אין שני בין שתי הפרשיות. ומתחילת זכור עד סוף עשרת הדברים, שני בכל מקום.⁵

רס"ג על הפסוק - לבטלה

לא תשא – לא תשבע לשוא, לבטלה.⁶

רש"י על הפסוק - להבל

לשוא – חינוס, להבל.⁷ ואיזהו שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב.⁸

¹ מהמילה "עשרת" משמע שדברות הוא לשון זכר וביחיד "דיבר" או "דיבור" ולא "דברה". המילה "דברות" ברבים אינה הוכחה שהרי יש לנו מקל – מקלות, שולחן – שולחנות, חלון – חלונות, אשד – אשדות, שהן כולם לשון זכר. בתורה כתוב "עשרת הדברים" (דברים ד יג, י יד, שמות לד כח) ולשון חז"ל הוא "עשרת הדברות". ראה הסבר בערך עשרת הדברות באנציקלופדיה המקראית. אנו נשתדל להיצמד למונח דיבר או דיבור ביחיד ואם ניגרר בטעות אחר לשון העם 'דברה', יסולח לנו.

² כך גם חוזרים הדברים במדויק בעשרת הדברות שבספר דברים, פרשת ואתחנן, דברים ה יא: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". מאידך, שם יש עוד "לשוא", בדיבר התשיעי: "ולאתענה ברעך עד שוא", בעוד שאצלנו, בפרשת יתרו כתוב בדיבר זה: "ולאתענה ברעך עד שקר", מה שאולי מעורר בעקיפין את השאלה מה בין שוא לשקר.

³ כאן, בספר ויקרא פרשת קדושים: "לא תשבעו" ו"לשקר" ואילו בפסוק בפרשתנו: "לא תשא" ו"לשוא"; ולמרות הבדלים ברורים אלה, מקשרים המדרשים והפרשנים את שני הפסוקים האלה, כהשלמה וכתוספת, אבל גם בהשוואה ישירה. כמו למשל מדרש ויקרא רבה כד ה, פרשת קדושים, המציין שבציוויים שבראש פרשת קדושים רמזים עשרת הדברות: "אנכי ה' אלהיך" כנגד "אני ה' אלהיכם" (ויקרא יט ב); "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" כנגד "אל תפנו את האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם" (שם) וכן: "לא תשא את שם אלהיך לשוא" כנגד "ולא תשבעו בשמי לשקר". ראה דברינו עשרת הדברות בפרשת קדושים.

⁴ שני הדברות הראשונים, כמו שאומרים חז"ל: "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום" (מכות כד ע"א, הוריות ח ע"א).

⁵ כבר הארכנו לדון בפירוש אבן עזרא זה העומד על ההבדלים שבין דברות ספר שמות ודברות ספר דברים, בדברינו זכור ושמור בפרשת ואתחנן. מה שחשוב לעניינינו הפעם, הוא המעמד המיוחד של הדיבר השלישי "לא תשא", שהוא כקו פרשת המים בין שלושת הדברות הראשונים ושבעת הדברות האחרונים. בהיבט של לשון הדיבור, רק שני הדברות: אנכי, על פני וכו', הם בגוף ראשון מצווה ומהדיבר השלישי "לא תשא" מתחיל דיבור בגוף שלישי, כאילו משה מדבר ומצווה (חמשה האחרונים יכולות להתפרש לכאן ולכאן). אך בהיבט של הבדלי הלשון בין דברות ספר שמות ודברות ספר דברים, שייך הדיבר "לא תשא" לשניים הראשונים, בהם אין כל שינוי בין דברות ספר שמות ודברות ספר דברים. כל ההבדלים, שעפ"י אבן עזרא מקורם בכך ש-המלות הן כנופות והטעמים הם כנשמות", הם מהדיבר הרביעי "זכור" ואילך. ולא בכדי, נמצא בראש דיבר זה ההבדל הידוע בין זכור לשמור. והרי זה כאילו הדיבר "לא תשא" נאמר גם הוא מפי הגבורה למרות שהוא בגוף שלישי.

⁶ במקור בערבית - "באטלא". בכך אולי מתכוון רס"ג לקשר את "לשוא" עם הדין שלא להוציא או להזכיר שם שמים לבטלה, כפי שנראה בגמרא ברכות ובמפרשים אחרים להלן. אבל שים לב שהוא מדבר על שבועה. לא תשא את שם ה' לשוא, כשאתה נשבע. ומה באמת עם אזכור שם שמים בשגרת הדיבור סתם שלא לצורך, כפי שמאד מקפידים בימינו, גם זה בבחינת לא תשא?

⁷ ואונקלוס מתרגם "למגנא", שהוא חינוס בארמית.

⁸ גם כאן מדובר בשבועה, לא בדיבור סתם (ברכה, קללה, איחול וכו'). וכמו שאומרת הגמרא בשבת קכ ע"א: "אין ישא אלא לשון שבועה". שבועה כזו, אומר רש"י, איננה שבועת שקר, אלא שבועת שוא. הכל יודעים שזה עמוד של אבן ומי שאומר שזה של זהב (ומזכיר את שם ה', לא סתם אומר), מדבר דברי הבל וזו נשיאת שם ה' לשוא. ומה באמת עם שבועה בשם ה' לשקר? זה מושלם

רמב"ן שמות פרק כ פסוק ז – הרחבה על דרך הפשט

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא - כבר נתפרש זה הכתוב בדברי רבותינו (שבועות כא א) שהוא אוסר להישבע בשם הנכבד לריק, כגון הנשבע על הידוע לאדם לשנותו או לקיימו, על עמוד של שיש שהוא של זהב או שהוא של שיש, והוא עומד לפנייהם ומכירים בו. ועל דרך הפשט יאסור עוד שלא ישא על שפתיו השם הנכבד על חנם, כלשון: "לא תשא שמע שוא" (להלן כג א), "ובל אשא את שמותם על שפתי" (תהלים טז ד), כי הדבור יקרא כן בעבור שישא בו קול.⁹ ... ובאמת שגם זה אסור, ונקרא בלשון חכמים מוציא שם שמים לבטלה (תמורה ג ב).¹⁰ וסדר זה המצוה אחר אזהרת עבודה זרה, כי כאשר ראוי ליראה את ה' הגדול והנורא שלא לתת כבודו לאחר, כן ראוי לתת כבוד לשמו. והנושא אותו לשוא, מחללו. כענין שכתוב: "ולא תשבעו בשמי לשקר וחיללת את שם אלהיך" (ויקרא יט יב).¹¹ וכמו שהחמיר בעבודה זרה וכתב העונש כי הוא אל קנא פוקד עון אבות על בנים, כן כתב בזה העונש כי לא ינקה אותו. ואמר בלשון הזה, ולא אמר כי יפקוד עליו, בעבור שאינו אצל הנשבעים עבירה גמורה ויחשוב שראוי למחול לו, אמר כי לא ינקה כל הנוגע. ודבר רבי אברהם על הכתוב הזה כהוגן.¹²

פירוש חזקוני על הפסוק – אל תרגיל את עצמך

לא תשא את שם - מאחר שלא ראית שום תמונה, אין יכולת לישבע רק בשמו. ואעפ"כ, לא תשא לשוא כי לא ינקה. אבל הגזול והחומס יכול לנקות עצמו - זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון. לשוא, לחנם כתרגומו.¹³ אל תרגיל עצמך לישא את שמו בחינם, אפילו באמת, שמתוך הרגילות תבוא לישא את שמו לשקר ואז לא תנקה. כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא ולשקר.¹⁴

רבי בחיי בן אשר שמות כ ז – עבירה המאריכה את הגלות

ורבים חושבים כי הנושא ה' יתברך לשוא לא עבר עבירה גדולה, ואני אראה לו כי הוא קשה מכל לאוין הבאים אחריו. כי הרוצח והנואף שהם עברות קשות לא יוכל לרצוח ולנואף בכל עת שירצה כי יפחד. ואשר הרגיל עצמו להישבע לשוא ישבע ביום אחד כמה שבועות בלא מספר. ומרוב רגילותם לפני הדבור יקדימו השבועה והוא להם

⁹ ע"י הפסוק השני שהבאנו, מספר ויקרא: "ולא תשבעו בשמי לשקר". ראה פירוש רש"י לפסוק, ויקרא יט יב: "ולא תשבעו בשמי - למה נאמר, לפי שנאמר (שמות כ ז) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד, מנין לרבות כל הכניין, תלמוד לומר ולא תשבעו בשמי לשקר, כל שם שיש לו". והכוונה מן הסתם לשמות שאינם נמחקים (שאסור לחוק אותם), ראה שבועות לה ע"א, מסכת ספר תורה פרק ד, שולחן ערוך יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעו סעיף ט.

¹⁰ הבאנו לעיל את לשון הגמרא בשבת ק"א: "אין ישא אלא לשון שבועה", אבל "אין מקרא יוצא מידי פשוט", אומר רמב"ן ולשאת הוא גם לדבר דיבור פשוט, כמו לשאת דברים.

¹¹ מקור האיסור של "מוציא שם שמים לבטלה" הוא עפ"י הגמרא בתמורה דף ד ע"א הפסוק בדברים ו ג: "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד ובשמו תשבע", והגמרא שם דנה אם הוא איסור שדינו מלקות או רק עבירה על מצוות עשה שאין לוקים עליה, אבל ברמה העקרונית ועפ"י פשט הפסוקים, רואה רמב"ן את הכל כלול ב"לא תשא את ה' אלהיך לשוא".

¹² שוב ושוב נראה את הקשר בין שני הפסוקים שהבאנו בראש הדף. נראה את ההבדלים, אבל גם את ההשוואה. אפשר כבר כאן לומר שהדיבר "לא תשא" הוא רחב ונדרש בפנים רבות: כשבועה וכדיבור פשוט. כשקר ולא כשקר. בשם ה' ובכינויו.

¹³ איננו יודעים לאיזה קטע בדברי אבן עזרא חולק רמב"ן כבוד ושבח, אולי לדברים הבאים: "לא תשא את שם ה' אלהיך. שם הוא כמו זכר ... והנה טעם לזכור השם, כי כאשר הוא השם אמת, כן יהיה דברו אמת. והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם. ומנהג אנשי מצרים עד היום, אם ישבע אדם בראש המלך ולא יקיים את דברו הוא בן מות. ואילו נתן כופר משקלו זהב לא יחיה, בעבור כי הוא בוזה את המלך בפרהסיא. אם כן למלך בשר ודם, כמה אלף אלפי פעמים חייב אדם להישמר שלא תכשילהו לשונו לתת את פיו לחטיא את בשרו לזכרו לשוא". נראה שניתן בהחלט לחבר את דברי אבן עזרא אלה עם דבריו שהבאנו בראש הדף הראשון, על הקשר האמיץ שבין שלושת הדברות הראשונים. ובלשון רכה יותר, ראה דברים דומים בהקבלה שעושה הירושלמי בין "ואהבת את ה' אלהיך" שבקריאת שמע ובין "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". ירושלמי מסכת ברכות פרק א הלכה ה: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא - ואהבת את ה' אלהיך. מאן דרחים מלכא לא משתבע בשמיה ומשקר".

¹⁴ ראה תרגום הפסוק כולו ע"י אונקלוס: "לא תימי בשמא דיי אלהך למגנא, ארי לא יזכי יי ית דיימי בשמיה לשקרא". פעמיים יש "לשוא" בפסוק. את הראשון מתרגם אונקלוס "מגנא" - חינם, ואת השני הוא מתרגם "לשיקרא". ומכאן אולי סמך לכל הקשר שוא - שקר שראינו ועוד נראה, ב-"לשוא" השני.

¹⁴ ראה אולי בדומה פירוש ספורנו על הפסוק: "... כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. להבל ובלתי צורך. כי אף על פי שישבע על האמת, לא ינקה ה' אותו מאלת השבועה. כל שכן כשישבע לשקר. כי אין כבודו שישא האדם את שמו, זולתי לקיים איה אמת אשר לא יקיים בלעדיו. אמנם השבועה בשמו כשתהיה לשקר, שאומר הנשבע זה אמת, כמו שהאל יתברך אמת, הנה הוא כופר ומחלל את שמו, כאומר שאין האל יתברך אמת, כאמרו ולא תשבעו בשמי לשקר, וחיללת את שם אלקיך (ויקרא יט, יב)". ההתלהבות של מעמד הר סיני, הקשר לשני הדברות הראשונים שנאמרו מפי הגבורה, יכול להביא את האדם לרצות להישבע בשם ה' מתוך להט אמונה. ראה שוב הפסוק בדברים ו יג: "אֲתֵהּ אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע". זאת ועוד, ראה מסכת ברכות פרק ט משנה ה שבעקבות בעז, ודוקא בהקשר עם המינים: "התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר: והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה'". והלימוד מהפסוק בתהלים קיט קו: "נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה" שממנו לומדים שנשבעים על המצוות (תמורה ג ע"ב, חגיגה י ע"א). אבל החשש של שימוש בשם ה' מהתלהבות, דרך אמירת האמת, אל האמירה בחינם ועד לשקר, ומשבועה וברכה ראויה בשם ה' להוצאת שם שמים לבטלה כנראה גברה. ובימינו, שהק"ף מקלקלת הכול, נראה שהולכים לקיצוניות השנייה.

לשון צחות. ואילו לא היה בישראל רק עבירה זו תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו. ואני אראה להם שגעונם, כי הרוצח אם רצח אויבו מלא תאותו ונקמתו, וכן הנואף לשעתו, והגונב להנאתו לשעתו, ועד שקר להרצח או להנקם. אבל הנשבע לשקר מחלל ה' יתברך בפרהסיא בלא הנאה שיש לו.¹⁵

מסכת שבועות דף כא עמוד א – שינוי הידוע לכל אדם

מיתבי: אי זו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם,¹⁶ שבועת שקר - נשבע להחליף!¹⁷ אימא: נשבע ומחליף. כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן: אכלתי ולא אכלתי - שקר, ואזהרתיה מ"לא תשבעו בשמי לשקר". אוכל ולא אוכל עובר ב"לא יחל דברו". ואי זו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם.¹⁸

מסכת שבועות דף לח עמוד ב – לא ינקה

תנו רבנן: שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה.¹⁹ אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה, וכאן נאמר לא ינקה.²⁰ וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו, שנאמר: "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך" (קהלת ה, ה), ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר: "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיהו.²¹

מסכת ברכות דף לג עמוד א – על ברכה שלא כהוגן

רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: כל המברך ברכה שאינה צריכה - עובר משום: לא תשא!²²

רמב"ם הלכות שבועות פרק א – הגדרה להלכה

ארבעה מיני שבועות הן: שבועת ביטוי ושבועת שוא ושבועת הפקדון ושבועת העדות²³ ... שבועת שוא נחלקת לארבע מחלוקות:

¹⁵ לא השוואה עם עבודה זרה כרמב"ן לעיל שניתנת לתשובה, ולא גזל וחמס כחזקוני לעיל שניתן להישבון. שבועת שוא חמורה מרצח, מניאוף ואפילו משבועת שקר שנגעשית לצורך מסוים. שבועת שוא שאדם מרגיל עצמו בה והופכת ל'צחות הלשון' היא בעיני רבי בחיי בן אשר האיסור החמור ביותר בעשרת הדברות ולא בכדי באה לפני חמשת הלוואים: לא תרצח, לא תנאף וכו'. היא לבדה גורם מספיק לגלות הארוכה: "רק עבירה זו תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". נראה שרבי בחיי מתייחס כאן לתופעה נפוצה בזמנו וכל היודע אודותיה, אנה יחיש שמועתו הטובה אליו.

¹⁶ "שנשבע על דבר שאנשים יודעים שאיננו נכון", שטיינזלץ שם. ולעיל ראינו את רש"י: 'נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב'.

¹⁷ "שנשבע לשנות מן האמת. ודבר זה ייתכן רק בשבועה על העבר". שטיינזלץ שם.

¹⁸ ראה דף קודם בשם רב דימי שגם הוא בא לבלב מארץ ישראל ומביא בשם ר' יוחנן שיטה בדיוק הפוכה: "כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אוכל ולא אוכל - שקר, ואזהרתיה מהכא: לא תשבעו בשמי לשקר; אכלתי ולא אכלתי - שוא, ואזהרתיה מהכא: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". ע"פ, שוב הגענו להשוואה בין שני הפסוקים שהבאנו בראש הדף, מה בין שבועת שקר לשבועת שוא. ראה בעניין זה גם את דרשת מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז: "לא תשא למה נאמר? לפי שהוא אומר: לא תשבעו בשמי לשקר, אין לי אלא שלא ישבע, מניין שלא יקבל עליו להישבע? ת"ל: לא תשא את שם ה' אלהיך - עד שלא קבלת עליך להישבע, הריני לך אלהים, משקבלת עליך להישבע, הריני לך לדיין, שנאמר: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". עוד בספרא קדושים פרשה ב ו: "לא תשבעו בשמי לשקר מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד? מניין לרבות את כל הכינויים? תלמוד לומר: בשמי - כל שם שיש לי". ואם נזכה לפרשת קדושים נרחיב שם בפסוק: "ולא תשבעו בשמי לשקר" והפעם, עד כאן.

¹⁹ היינו בכל לשון שהנשבע מבין ולא דווקא בלשון הקודש. ראה משנה סוטה ראש פרק ז. שבועת הדיינים היא שבועה של מודה במקצת שביט הדין משביעים אותו שלהוא א חייב יותר. ואם נשבע, פטור מלשלם את שאר החוב שתובעים ממנו.

²⁰ ראה גם גמרא יומא דף פה עמוד ב: "תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ... חוץ מלא תשא ... תא שמע: לפי שנאמר בחורב תשובה: ונקה, יכול אף לא תשא עמהן? - תלמוד לומר: לא ינקה".

²¹ לא ברור היכן הזדעזע העולם כאשר נאמר הדיבר השלישי "לא תשא", יתר על הזעזוע הכללי של מתן תורה (או השקט ששרר בו לפי מדרשים אחרים). ואכן הגמרא במשך הסוגיה שם שואלת את השאלה הזו, ותשובתה היא שוב מכך שבתוך דיבר זה נאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". ראה שם. ואנו מציעים לחזור לדברי אבן עזרא שהבאנו לעיל בדבר חשיבות הדיבר "לא תשא" והקשר שלו לשני הדברות הראשונים שנאמרו מפי הגבורה. ראה גם ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ה שכוך את שלושתם כאחד: "אמר רבי יוסי בי רבי בון: אני פי מלך שמור, אני פי מלך המלכין אשמור, שאמר לי בסיני: אנכי יי' אלהיך ועל דברת לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שבועת אלהים לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא".

²² ראה גם מסכת כלה רבתי פרק א הלכה א ששואל איך בשבע ברכות (שתחת החופה) אנחנו מברכים קודם פרי הגפן ואח"כ שבע הברכות שכיון שלא שתה מיד, יוצא שהברכה על הגפן, הייתה בבחינת לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא. ולהלכה ראה בטור אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו ההקפדה לא לברך על אוכל או משקה עד שיביאוהו לפניו, וכן מי "שנטל בידו פרי לאוכלו וברך עליו ונפל מידו" יש בכך משום מוציא שם שמים לבטלה".

²³ ראה סיכום מפורט של כל דיני השבועות השונים [באתר דעת](#).

האחת, שנשבע על דבר הידוע שאין כן ... כגון שנשבע על האיש שהוא אשה, ועל האשה שהוא איש, ועל עמוד של שיש שהוא של זהב, וכן כל כיוצא בזה.²⁴

השניה, שנשבע על דבר ידוע שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על השמים שהוא שמים, ועל האבן זו שהיא אבן, ועל השנים שהם שנים וכן כל כיוצא בזה, שזה הדבר אין בו ספק לאדם שלם כדי לצדק הדבר בשבועה.

שלישית, שנשבע לבטל את המצוה, כיצד כגון שנשבע שלא יתעטף בציצית, שלא ילבש תפילין, ושלא ישב בסוכה בחג הסוכות, ולא יאכל מצה בלילי הפסח, או שיתענה בשבתות ובימים טובים וכן כל כיוצא בזה.

רביעית, שנשבע על דבר שאין כח בו לעשות, כיצד כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים, או שלא יטעום כלום שבעה ימים רצופים וכן כל כיוצא בזה.

כל הנשבע שבועת שוא מארבע שבועות אלו עובר בלא תעשה שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. ואם היה מזיד לוקה ואם היה שוגג פטור מכלום."²⁵

ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמ (פסיקתא רבתי פסקא כב עשרת הדברות)

ר' זעירא מייתי לה מן הדא: לא תשא, אם בשבועת שוא הכתוב מדבר, הרי כבר אמור ולא תשבעו בשמי לשקר. ומה תלמוד לומר לא תשא? שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה. אמר רבי אבהו: אני נקראתי קדוש ואתה נקראת קדוש, הא אם אין בך כל המדות שיש בי, לא תקבל עליך שררה.²⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ראו גמרא גיטין לה ע"א הסיפור בגינו נמנען בבית דין להשביע אישה אלמנה: "מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו בכד של קמח, ואפאתו בפת ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי, אמרה ליה: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום! אמרו: לא היו ימים מועטין עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת - כך, הנשבע על שקר - על אחת כמה וכמה".

²⁴ כגמרא שבועות כא, רש"י ורמב"ן לעיל.

²⁵ בהלכות שבועות כך הוא. אבל בראייה רחבה יותר, יש בלא תשא, כפי שראינו, גם איסורים וסייגים אחרים, מעבר לדיני שבועות. ראה לסיכום הנושא בשאלתות דרב אחאי פרשת יתרו שאילתא נג בלשון חדה: "שאלתא דאסור להון לדבית ישראל לאישתבועי בשיקרא בשמא דקב"ה. וכל מאן דמשתבע בשיקרא בשמא דקב"ה, לית ליה מחילה לעולם. דכתיב: לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא וגו'. ולא מיבעיא אישתבועי בשיקרא, אלא אפילו אפוקי שם שמים לבטלה אסור, מדאפקיה קרא "לא תשא" ולא כתיב "ולא תשבע". דאפילו אדכורי שם שמים לבטלה. ומאן דשמע ליה לחבריה דאפיק שם שמים לבטלה, מיבעי ליה למימר ליה: ליהוי ההוא גברא בשמתא. דאמר רב חנן אמר רב: כל השומע הזכרת השם מפי חבירו, צריך לנדונו. לא נידהו, הוא בעצמו יהא בנידוי. ואין עניות מצויה אלא בבית שמזכירין בו שם שמים לבטלה ... ומאן דמברך נמי ברכה שאינה צריכה הוה ליה כמוציא שם שמים לבטלה וקאים בלא תשא. דרב וריש לקיש דאמרי תרוייהו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא".

²⁶ התמקדנו הפעם במדרשי ההלכה, בהלכה מורכבת המתפצלת לסעיפים רבים. ולא באנו אלא לטעום מעט מיערת הדבש וכמובן לא להורות שום דבר להלכה. נסיים במדרש אגדה הקושר את "לא תשא" עם האזהרה החמורה שלא ליטול שררה, בוודאי לא שררה בקרדומה של תורה. לא תשא – לא תתנשא. ראה דברינו [שררה](#) בפרשת קרח. ראה גם דברינו [דעה קניית מה חסרת, דעה חסרת מה קניית](#) בפרשת ויקרא וגם [טרחא דציבורא](#) במיוחדים. בהיבט של התנשאות ושררה דתיים, הדברים קשורים להערה 13 לעיל. יש רצון לגעת בקדושה ואף להישבע בשם ה', ככתוב בתורה עצמה, דברים ו יג: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֵתוּ תִעָבֵד וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע". ובוודאי לברך בשם ה' כתקנת בעז ובית דינו. אבל החשש של שימוש בשם ה' מהתלהבות, דרך אמירת האמת, אל האמירה בחינם ועד לשקר, גוברת.